

The Abraham Arbesfeld Kollel Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Men

WWW.KOLLELYOMRISHON.ORG

Shabbos Paradigms: Mitzrayim, Mara, Mishkan

Rabbi Elchanan Adler
כ"ח שבט תשע"ו • February 7, 2016

1) תפלת מוסף לשבת אז מסיני נצטוו עליה

2) שמות פרק ב

(ח) זכור את יום השבת לקדשו: (ט) ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך: (י) ויום השביעי שבת לה' אלהיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך: (יא) כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ ואת כל אשר בהם וינח ביום השביעי על כן ברח ה' את יום השבת ויקדשהו:

3) דברים פרק ה

(יב) שמור את יום השבת לקדשו פאשר צוה ה' אלהיך: (יג) ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך: (יד) ויום השביעי שבת לה' אלהיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך ושורך וחמורך וכל בהמתך וגרך אשר בשעריך למען ינוח עבדך ואמתך כמוך: (טו) וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויצאך ה' אלהיך משם ביד חזקה ובזרע נטויה על כן צוה ה' אלהיך לעשות את יום השבת:

4) שמות פרק כג פסוק יב

ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת למען ינוח שורך וחמורך וינפש בן אמתך והגר:

5) רש"י דברים פרק ה פסוק יב

שמור - ובראשונות הוא אומר (שמות כ, ח) זכור שניהם בדבור אחד ובתיבה אחת נאמרו ובשמיעה אחת נשמעו: כאשר צוה - קודם מתן תורה במרה:

6) תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף נו עמוד ב

והתניא: עשר מצות נצטוו ישראל במרה, שבע שקיבלו עליהן בני נח, והוסיפו עליהן: דינין, ושבט, וכיבוד אב ואם. דינין - דכתיב שם שם לו חק ומשפט, שבת וכיבוד אב ואם - דכתיב כאשר צוה ה' אלהיך, ואמר רב יהודה: כאשר צוה - במרה

7) תלמוד בבלי מסכת שבת דף מט עמוד ב

הא דתנן אבות מלאכות ארבעים חסר אחת כנגד מי? אמר רבי חנינא בר חמא: כנגד עבודות המשכן.... דתניא: אין חייבין אלא על מלאכה שכיוצא בה היתה במשכן, הם זרעו - ואתם לא תזרעו, הם קצרו - ואתם לא תקצרו, הם העלו את הקרשים מקרקע לעגלה - ואתם לא תכניסו מרשות הרבים לרשות היחיד. הם הורידו את הקרשים מעגלה לקרקע - ואתם לא תוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים...

8) שמות פרק לה פסוק א

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אתם:

9) תלמוד בבלי מסכת שבת דף צו עמוד ב

רבי אומר: דברים הדברים אלה הדברים - אלו שלשים ותשע מלאכות שנאמרו למשה בסיני

10) רש"י מסכת שבת דף צו עמוד ב

דברים הדברים אלה הדברים - גבי שבת, דכתיב בויקהל: אלה הדברים אשר צוה וגו', דברים משמע תריין, ה"א - מרבי חד, הא תלת, אלה - בגימטריא תלתין ושש, אלו שלשים ותשע כו',

(11) פנים יפות שמות פרק כה פסוק ב

ויקחו לי תרומה וגו'. במדרש [ש"ר לג, א] זהו שאמר הכתוב [משלי ד, ב] כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו, יראה כוונתו שאותיות תורה הם נכללים במלת תרומה, אך עדיין המ"ם שבתרומה יתירה, ויש לפרש לפמ"ש חז"ל בסוף מס' מכות [כד א] תורה צוה לנו משה [דברים לג, ד] תורה בגימטריא תרי"א אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו אלו תרי"ג מצות שנאמרו למשה בסיני. והנה אחז"ל במה שאמרה התורה לא תעשו כל מלאכה והם ל"ט מלאכות הנזכרים במשנה בפ' כלל גדול [שבת עג א] הזורע והחורש וכו', ולמדו אלו המלאכות ממלאכת המשכן הם זרעו ואתם לא תזרעו וכו', כדאיתא בפרק במה טומנין [שם מט ב] וכיון שכבר נצטוו על מלאכות בשבת במרה [שם פז ב] הוצרך משה לפרש להם כל המלאכות, שעדיין לא נצטוו על מלאכת המשכן, וכמו שכתבנו לעיל בפ' [יט, ו] אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל, ע"ש שכתבנו שאלה הדברים מרמז על ל"ט מלאכות שהוצרך לפרש להם כל מלאכה ומלאכה בפרטות, והיינו שאמר להם לא תזרעו ולא תחרשו ולא תקצרו הרי ניתוספו ל"ח לאוין במצות שבת ועם אנכי ולא יהיה לך הרי מ"ם של תרומה

(12) פנים יפות שמות פרק יט פסוק ה

ויש לפרש מה שאמר אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל. לפי שאחז"ל [מכילתא יתרו יט, ג] כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל, הם הגדולים שנקראים בשם ישראל, הודיע להם דיקדוקי מצות. ויש לומר שהודיע לגדולים שבהם כל ל"ט מלאכות של שבת, וכמו שכתבנו בריש פ' תרומה שקודם מלאכת המשכן דילפינן מיניה ל"ט מלאכות ותולדותיהם כיוצא בהם הוצרך משה להודיע להם כל ל"ט מלאכות בפרטות, וכיון שאמרו חז"ל בפרק כלל גדול [שבת ע א] שכל ל"ט מלאכות נפקא לן מלשון אלה הדברים שמספרו ל"ט ע"ש, היינו דאמר אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל שהודיע להם כל ל"ט מלאכות של שבת.

(13) תלמוד בבלי מסכת שבת דף פז עמוד ב

וקמיפלגי בשבת דמרה, דכתיב, כאשר צוך ה' אלהיך, ואמר רב יהודה אמר רב: כאשר צוך - במרה. מר סבר: אשבת איפקוד, אתחומין לא איפקוד. ומר סבר: אתחומין נמי איפקוד.

(14) תוספות מסכת שבת דף פז עמוד ב

אתחומין לא איפקוד - אין צ"ל דאתיא כו' עקיבא דאמר תחומין דאורייתא דהא משמע לכ"ע דבסיני לכל הפחות איפקוד אתחומין דלאו דוקא נקט תחומין אלא כלומר הוצאה שהיו מוליכין עמהן כל אשר להן ומר סבר אהוצאה לא איפקוד ומר סבר איפקוד

(15) חידושי הרמב"ן מסכת שבת דף פז עמוד ב

ומפורש בתוס' דה"ה להוצאה דלא אפקוד דהיאך היו מוליכין כלים ואהלים, ואפשר דאלאו דמחמר לא אפקוד דאיסורי לאוין הן

(16) חידושי הריטב"א מסכת שבת דף פז עמוד ב

וא"ת מכל מקום היאך הביאו כליהם בשבת, וי"ל שהניחום על בהמתם, ואף על גב דהווי להו מחמרים אחר בהמתם בשבת לית לן בה דכי אמרינן הכא דאתחומין לא איתפקוד הוא הדין דלא איתפקוד במרה על מחמר אחר בהמתו שאין בו כרת ולא מיתה כדאיתא בסוף מכילתין (לק' קנ"ד א') דלא איתפקוד במרה אלא על מלאכה שיש בה כרת.

(17) שו"ת עונג יום טוב הקדמה

ולולי דבריהם ז"ל היה נראה לפרש דבמרה לא נצטוו על שום מלאכה ורק בזכור לחוד נצטוו ולא בשמור וזהו אשבת איפקוד אתחומין לא איפקוד היינו אזכירה דשבת איפקוד לקדשו. ומ"ד אשבת איפקוד ואתחומין נמי איפקוד סובר דאע"ג דלא נצטוו על שום מלאכה מ"מ אהוצאה איפקוד דהוצאה שניא מכל המלאכות דהוי הלכתא רבתא לשבת כמש"כ הפנ"י בשבת (דף פ"ז) דהכי מצינו שגם הנביאים הוכיחו את בני דורם אהוצאה כדכתיב בירמי' ולא תוציאו משא ביום השבת ע"ש. ומ"ד דאתחומין לא איפקוד סובר כי היכי דלא איפקוד אכל מלאכה ה"נ לא איפקוד על ההוצאה.

18) השגות הרמב"ן לספר המצוות לרמב"ם שורש יד

וכן מה שאמרו (שם ב) עשר מצוות נצטוו ישראל במרה שבע שנצטוו בני נח הוסיף להם שלש שבת וכיבוד אב ואם ודינין שנאמר [בשלח טו] שם שם לו חק ומשפט, נאמר כי הזהיר אותם באזהרות הנאמרות לבני נח כאזהרות הם עצמם, ארצה לומר שכללם להם עד שבאו אל הר סיני ששם נתבארו המצוות בפרטיהן ודקדוקיהן. והזהיר אותם במרה לשבות בשבת מצות עשה אחת

19) ספר שבולי הלקט ענין שבת סימן פב

אז מסיני נצטוו עליה פי' אחי ר' בנימין נר"ו אז מסיני קודם שבאו להר סיני במצרים ובמרה ומצינו אז שהוא לשון הקדמה כמה דתימא קדם מפעליו מאז

20) שמות רבה (וילנא) פרשת שמות פרשה א

ד"א וירא בסבלותם ראה שאין להם מנוחה הלך ואמר לפרעה מי שיש לו עבד אם אינו נח יום אחד בשבוע הוא מת, ואלו עבדיך אם אין אתה מניח להם יום אחד בשבוע הם מתים, אמר לו לך ועשה להן כמו שתאמר, הלך משה ותקן להם את יום השבת לנוח

21) טור אורח חיים הלכות שבת סימן רפא

פי' ישמח משה כשהיו אבותינו במצרים וראה משה כובד השיעבוד שהכבידו עליהם בקש מפרעה שיתן להם יום אחד בשבוע שינוחו בו ונתנו לו ובחר ביום השביעי וכאשר נצטוו על יום השבת שמח משה שבחר בו וזהו ישמח משה במתנת חלקו

22) ספר אבודרהם שחרית של שבת

עוד טעם אחר לפי מה שאומר במדרש (שמו"ר פ"א לב ועי"ש פ"ה ח') שבשעה שיצא משה אל אחיו וראה בסבלותם ולא היה להם מנוחה נתקשה לו הדבר הרבה והלך ואמר לפרעה אדוני המלך דרך העולם אדון שיש לו עבדים הוא רוצה בקיומם ואתה רוצה לכלות את עבדיך אמר לו היאך אמר לו מתוך שאתה משתעבד בהם תמיד ואין להם מנוחה יכלו. אלא תן להם יום א' בשבוע שינוחו בו ויתחזקו ויוכלו לסבול השעבוד אמר לו בחר להם יום זה יום שתרצה למנוחה בכל שבוע אמר לו תן להם יום השבת מפני שכל מלאכה שיעשו בו אין בהם סימן ברכה לפי ששולט בו שבתאי והיו נוחין בו בכל שבוע מסבלותם. וכשיצאו ממצרים ניתן להם השבת וכיון שראה משה שהסכימה דעתו לדעת יוצרו שמח שמחה גדולה ולכך תקנו ישמח משה במתנת חלקו לפי שהשבת ניתן להם בלשון מתנה שנאמר (שמות טז, כט) ראו כי ה' נתן לכם השבת

23) ספר שבולי הלקט ענין שבת סימן עו

ואני מצאתי טעם אחר שיש במדרש שנתעלה משה רבינו בעיני פרעה ואמר לו פרעה למשה משה מה מתנה אתה מבקש ממני אמר לו תן לי יום אחד בשבוע שינוחו בו בני ישראל מעבדו. ונתן לו ובחר משה בשביעי שלא יעבדו בו ישראל ככל ימות השבוע ועדיין שבת לא נתנה וכשאסר להם הקדוש ברוך הוא מלאכה בשבת אז שמח משה רבינו על מה שעלה בחלקו השבת על כן אומרים ישמח משה במתנת חלקו.

24) דעת זקנים מבעלי התוספות שמות פרק ה

וכאשר גדל משה וראה בסבלותם שהיו משועבדים כל שבעת ימי השבוע בלא שום מנוחה בא לו אל פרעה אמר וכי יש אומה שיכולה לעבוד בלי שום מנוחה בעולם אלו היה נוחין יום אחד בשבוע דע כי מלאכתך היתה נבחרת ונעשית יפה אמ' לו יפה אמרת אמור להם שיבחרו להם יום אחד למנוחה ונעשה להם נס ובחרו להם יום שבת. והיינו דאמר להם משה בשמירת שבת ראו כי ה' נתן לכם השבת וגו' כי מיום היותכם במצרים נתן לכם לבחור השבת לנוח בו:

25) הושענות לשבת

כהושעת גוי מצוין מקוים חופש, דעה כונו לבור שביעי לנופש

26) שמות פרק ה

(ה) וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהַ הֵן רַבִּים עִתָּה עִם הָאָרֶץ וְהִשְׁבַּתְתֶּם אֹתָם מִסְבָּלְתָם: (ו) וַיֵּצֵא פְּרַעֲהַ בַּיּוֹם הַהוּא אֶת הַנְּגִשִׁים בְּעַם וְאֶת שִׁטְרֵיו לְאֹמֶר: (ז) לֹא תֹאסְפוּן לָתֵת תְּבָן לְעַם לְלִבָּן הַלְּבָנִים כְּתִמּוֹל שְׁלֶשֶׁם הֵם יִלְכוּ וְקִשְׁשׁוּ לָהֶם תְּבָן: (ח) וְאֶת מִתְּפֹנֵת הַלְּבָנִים אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים תִּמּוֹל שְׁלֶשֶׁם תְּשִׁימוּ עֲלֵיהֶם לֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ כִּי נִרְפִים הֵם עַל כֵּן הֵם צִעֲקִים לְאֹמֶר נִלְכָה נִזְבַּחָה לְאֱלֹהֵינוּ: (ט) תִּכְבַּד הַעֲבֹדָה עַל הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲשׂוּ כֹה וְאֵל יִשְׁעוּ בְּדַבְרֵי שָׁקֵר:

27) שמות רבה (וילנא) פרשת שמות פרשה ה

תכבד העבודה על האנשים, מלמד שהיו בידם מגילות שהיו משתעשעין בהם משבת לשבת לומר שהקדוש ב"ה גואלן, לפי שהיו נוחין בשבת, אמר להן פרעה תכבד העבודה על האנשים ויעשו בה ואל ישעו וגו', אל יהו משתעשעין ואל יהו נפישין ביום השבת.

28) מדרש תהלים (בוכר) מזמור קיט

[קיט, צב] לולי תורתך שעשועי וגו'. אמרו ישראל אלולא תורתך שהיתה עמי והיא שעשועי אז אבדתי בעניי, וכן משה אומר ברוב שרעפי בקרבי תנחומיך ישעשעו נפשי (תהלים צד יט), וכן פרעה אומר תכבד העבודה על האנשים ויעשו בה ואל ישעו בדברי שקר (שמות ה ט), ספרים היו להם והיו משתעשעים בהם משבת לשבת, לכך נאמר לולי תורתך שעשועי וגו'.

29) ר' חיים פלטיאל שמות פרק ה פסוק ט

ואל ישעו בדברי שקר. עמרם היה דורש להם בשבתות מעניין גאולה ונחמות וזהו שאמר פרעה ואל ישעו בדברי שקר, פי' דרשות של עמרם, ורמז שיש לדרוש בשבתות וי"ט במזמור צ"ב. ברוב שרעפי בקרבי תנחומיך ישעשעו נפשי, ר"ת בשבת, גם על דרשות עמרם נאמר.

30) תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קיז עמוד ב

אמר רב אחא בר יעקב: וצריך שיזכיר יציאת מצרים בקידוש היום. כתיב הכא למען תזכר את יום וכתוב התם זכור את יום השבת לקדשו

31) תוספות מסכת פסחים דף קיז עמוד ב

למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים - לכך קבעו זכר ליציאת מצרים ושמעתי מהר"מ שיש במדרש לפי שבמצרים עבדו בהם בישראל בפרך ופר"ך בא"ת ב"ש וגו' שהם מלאכות ארבעים חסר אחת וכשנגאלו ממצרים הזהירם על השבת לשבות מאותן ל"ט מלאכות.

32) דעת זקנים מבעלי התוספות במדבר פרק כח

תכנת שבת והוא לשון ותכן לבנים כלומר שספרת יום ראשון יום שני וכו' ושבת ביום שביעי שהקב"ה אוהב שביעית

33) פירוש התפלות והברכות לרבנו יהודה ב"ר יקר (תפלת מוסף של שבת)

ועוד תכנת מעין תוכן לבנים, פירוש וחשבון, עשית חשבונות לאיסורי שבת יותר מעל כל מצוות שבתורה, כגון ארבעים אבות מלאכות חסר אחת ... וכן ד' רשויות הן